

גליון 67

שבטי ישראל

אב תשפ"ו

בסיון
חודש אב

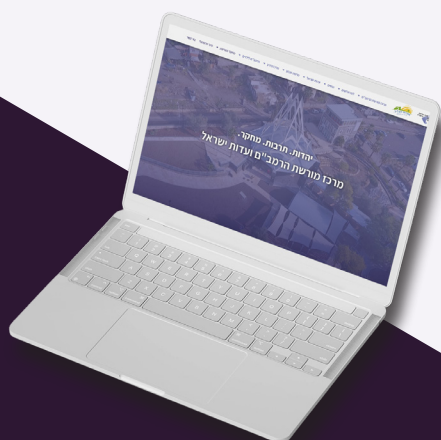
הפינה
לצעירים

מתכון
לפקיילה

הלכות
ומנהגים
לחודש אב

בואו היכנסו לאתר מורשת הרמב"ם המתחדש!

באתר תוכלו
לעקוב אחרי
ארועים מגוונים,
הרצאות, וכנסים.
בנוסף תוכלו
למצוא עלוני פרשת
שבוע לילדים
ומבוגרים!
מחכים לכם!

בפתח הדברים

קוראים יקרים, אנו שמחים להגיש בפניכם גיליון נוסף של עלון שבטי ישראל מבית מרכז מורשת הרמב"ם ועדות ישראל. גיליון מבית היוצר של המרכז המתחדש בעיר הקודש טבריה העוסק בימים אלו בהרחבת הפעילות ובמחקר אודות עדות ישראל השונות.

מתוך החושך נפרוץ אל האור
דמעות של חורבן, זיכרון של דור
האש שלחכה את קירות ההיכל
תהפוך לניצוץ של תקווה
ולבבות שנשברו מפירוד ומדון
יתחברו מחדש באהבה
עם אחד
לב אחד
שב אל ארצו
שב אל אדמתו
ויהפכו ימים אלו
לימי ששון ושמחה
ונסו יגון ואנחה

מנהל תוכן: הרב עותניאל מנצור
עריכה: אביטל לוי
עיצוב: רבקי שאולזון

חודש אב – מצער ונחמה לבניין אריאל

קדושת החודש - "משנכנס אב ממעטין בשמחה" והציפייה לנחמה

חודש אב, המכונה גם 'מנחם אב', הוא החודש החמישי למניין החודשים מניסן. חודש זה נושא בחובו את המשבר הגדול ביותר של עם ישראל - חורבן בתי המקדש, אך לצדו את ההבטחה הגדולה לנחמה ולצמיחה מחדש. חז"ל לימדונו במשנה (תענית כו, ב): "משנכנס אב ממעטין בשמחה", שכן בימים אלו גבר כוחו של הדין והחורבן החל. אולם, חכמי הנסתר והחסידות הסבירו כי השם 'מנחם אב' מבטא את המהות הפנימית של החודש: מנחם אב, מלשון נחמה מתוך האבל. רבנו בחיי בן אשר כתב בדומה ליסודות שראינו בחודש תמוז: "כל עניין האבילות בחודש אב אינו אלא כדי להביא את האדם לידי הכנעה ותשובה, שכן מתוך הריסות החורבן החיצוני נבנה הלב הפנימי, ועל ידי קירוב הלבבות ואהבת חינום נזכה לנחמה השלמה".

תשעה באב - יום הבכי והתקווה

מרכזו של חודש אב הוא צום תשעה באב, היום שבו נחרבו בית המקדש הראשון ובית המקדש השני, ונחרשה העיר ירושלים.

הגמרא במסכת תענית מתארת את שרשרת האסונות שאירעו ביום זה, החל מחטא המרגלים שבגללו נגזר על דור המדבר שלא ייכנסו לארץ. חז"ל דרשו: "אתם בכיתם בכייה של חינום, ואני קובע לכם בכייה לדורות". אך מתוך עומק השבר, טמנו חז"ל את זרע הישועה בלימודם המפורסם: "בו ביום שנחרב בית המקדש, נולד משיח צדקנו" (איכה רבה). המסר ברור: הגאולה אינה שלב נפרד מהחורבן, אלא היא צומחת מתוכו ממש. הרב יוסף דב סולובייצ'יק זצ"ל הסביר כי האבילות והקינות שאנו אומרים בתשעה באב אינן הספד גרידא על עבר מפואר, אלא הן קריאה אקטיבית לבחינה עצמית - כיצד אנו בדורנו יכולים לתקן את החסרונות הרוחניים והחברתיים כדי להשיב את השכינה לציון.

חמישה עשר באב - יום השלום והחיבור

בניגוד גדול לימי האבל של תחילת החודש, חציו השני של חודש אב מביא עמו את אחד הימים המשמחים ביותר בשנה - חמישה עשר באב (ט"ו באב). המשנה במסכת תענית מעידה: "לא היו ימים טובים לישראל כחמישה עשר באב וכיום הכיפורים". ביום זה הותרו השבטים לבוא זה בזה, ובטלה

לקוחות כולן מספר ישעיהו ועוסקות בנחמת ירושלים ועם ישראל. ההפטר הראשונה פותחת במילים: "נחמו נחמו עמי יאמר אלוקיכם". הציפייה לישועה והנחמה אינן רק הבטחות לעתיד רחוק, אלא כוח חי המלווה את עם ישראל לאורך כל שנות הגלות. הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל הדגיש כי הנחמה האמיתית אינה שכחה של הצער, אלא היכולת לראות את המהלך האלוקי ההיסטורי הרחב - כיצד כל הצרות והגלויות מובילות בסופו של דבר אל הזיכרון, אל השיבה לארץ ישראל ואל בניין רוחני נעלה ומקיף יותר לדורות.

מגפת דור המדבר. המהר"ל מפראג מסביר בספרו נצח ישראל כי אם חורבן תשעה באב הגיע כתוצאה מפירוד ושנאת חינו, הרי שט"ו באב מייצג את התיקון המושלם - יום של חיבור, אחדות והסרת מחיצות בין השבטים השונים. בנות ירושלים היו יוצאות בכלי לבן שאולים, כדי שלא לבייש את מי שאין לו, ומלמדות אותנו שרגישות חברתית ואהבה טהורה הן היסודות שעליהם יעמוד הבית השלישי.

נחמו נחמו עמי - שבתות הנחמה

לאחר תשעה באב, אנו פותחים ברצף של שבע שבתות המכונות "שבע דנחמתא" (שבע שבתות הנחמה), שבהן ההפטרות

ט' באב

מקורות ומשמעות

הגמרא (מגילה לא, ב) קובעת: "אין מפטירין בפורענות אלא מחתמין בנחמה". עיקרון זה מנחה את המחזור כולו - לא להשאיר את הציבור בצער, אלא להובילו אל התקווה. הטור (אורח חיים הלכות

עם תום תשעה באב מתחיל מחזור מיוחד של שבע הפטרות הנחמה, הנקרא "שבע דנחמתא". מחזור זה, שמתחיל בהפטרות "נחמו נחמו עמי" (ישעיהו מ, א) ומסתיים בהפטרות "עניה סוערה" (ישעיהו נד, יא), מלווה אותנו במסע הדרגתי מעומק הצער אל אור הגאולה.

תהליך תיקון הוא "הכרה בפגם". לא ניתן לרפא מה שלא מכירים בו כפגוע.

2. תהליך הדרגתי- הספר "נפש החיים" (שער א, פרק ו) מדגיש שהנחמה האמיתית איננה רגעית: "התיקון הרוחני מחייב זמן ותהליך, כמו הגוף שמחלים באופן הדרגתי".

3. זכרון מתקן- הרמב"ן (דרשת תורת ה' תמימה) מסביר שהזכרון הכואב הופך לכוח מתקן: "זכרון החורבן הוא כוח הבנייה של העתיד".

ההבנה הרב-שלבית

חודש אב מלמד אותנו שהתמודדות עם טראומה קולקטיבית מחייבת תהליך מובנה:

1. הכרה בכאב - לא להכחיש או לדכא
2. ביטוי הצער - במילים, בבכי, בקינות
3. חיפוש משמעות - מה הלקח מהצער
4. בנייה הדרגתית - צעד אחר צעד לעבר התקווה

הקהילה כמרפאה

הספר "שלמי מועד" (מסכת תענית) מדגיש שהתאבלות הקולקטיבית יוצרת כוח ריפוי קהילתי: "כשכולם מתאבלים יחד, הצער הופך לכוח מאחד ולא מפריד".

תשעה באב) מבאר כי מנהג זה נוסד כדי "לנחם את ישראל על החורבן".

המבנה הפסיכולוגי-רוחני של שבע ההפטרות

הפטרה ראשונה: "נחמו נחמו עמי"

ההפטרה הראשונה פותחת בקריאה כפולה: "נחמו נחמו". הרד"ק (ישעיהו מ, א) מפרש: "נחמו נחמו - כפל הלשון מורה על חוזק הנחמה". הרלב"ג מוסיף שהכפל מבטא נחמה על שני החורבנות - בית ראשון ובית שני.

אבן עזרא (שם) מדגיש שהנחמה מופנית תחילה אל "עמי" - אל הקולקטיב, כי הריפוי הרוחני מתחיל בהכרה שאיננו לבד בצערנו.

הפטרה שנייה: "ותאמר ציון עזבני ה'"

המהרש"א (חידושי אגדות, ברכות ל"ב, ב) מבאר כי קריאת הצער "עזבני ה'" היא שלב הכרחי בתהליך הריפוי. רק מי שמכיר בעומק הפגיעה יכול להתחיל לרפא.

הפטרה שלישית: "עניה סוערה לא נחמה"

האבני נזר (דרשות, דרוש לשבת נחמו) מציין שדווקא כשאדם מרגיש "לא נחמה", אז הוא קרוב ביותר לנחמה האמיתית. הייאוש המוחלט הוא נקודת המפנה.

הפסיכולוגיה של הנחמה

1. הכרה בכאב- הגאון מווילנא (ספר הגר"א, איכה) מבאר שהשלב הראשון בכל

המעבר מאבל לפעולה

דוגמאות מהמקורות

הספר "מנחת אלעזר" (חלק א, סימן כה) מספר על רבי מקומרנא שהיה אומר: "כל דמעה שיורדת על החורבן - אם היא מתוך הכרה ותשובה - הריהי בונה לבנה בבית המקדש העתידי".

הספר "דברי חיים" (מהרי"ד מבעלז) מספר שהבעל שם טוב היה אומר: "מי שמתאבל על ירושלים באמת, רואה את בנייתה כבר עכשיו בעיני הרוח".

האבל המבנה- הספר "תולדות יעקב יוסף" (פרשת דברים) מסביר שהאבל על החורבן צריך להוביל לפעולה מתקנת: "לא די בבכי על העבר, צריך לבנות את העתיד".

הנחמה כמניע- הספר "שפת אמת" (דרושים לתשעה באב) מבאר שהנחמה האמיתית היא זו שהופכת את האדם לשותף בתיקון: "נחמה שאינה מניעה לפעולה איננה נחמה אמיתית".

הלכח לדורנו

סיכום

חודש אב והפטרות הנחמה מציעים לנו מודל מתוחכם להתמודדות עם טראומה קולקטיבית. הם מלמדים אותנו שהריפוי האמיתי מחייב מעבר דרך הכאב, לא מעקף אותו. הנחמה האמיתית איננה שכחה, אלא שינוי משמעות - הפיכת הצער לכוח בונה.

המסר המרכזי הוא שגם בעומק הצער הכבד ביותר, קיים כוח נחמה פנימי המחכה להתגלות. התפקיד שלנו הוא לעבור את התהליך במלואו, בסבלנות ובאמונה, עד שהצער הופך לכוח מתקן ובונה.

1. הכרה בתהליך- עידן המידע הנוכחי מנסה לעתים לקצר תהליכים רגשיים. חודש אב מזכיר לנו שריפוי אמיתי מחייב זמן ותהליך מובנה.

2. איזון בין זכרון לעתיד -המהרל מפראג (נר מצוה, עמוד לג) מדגיש: "זכרון החורבן צריך להיות כוח בונה ולא הרסני. צריך לזכור כדי לתקן, לא כדי להתייאש".

3. הקהילה כמקור כוח- בעולם הפרטי של היום, חודש אב מזכיר לנו את כוח הקהילה כמקור ריפוי. האבל המשותף הופך לכוח מאחד ומחזק.

מתכוני עדות פקיילה

פקיילה הוא תבשיל טוניסאי מאוד טעים ובריא. נוהגים להגיש אותו באירועים משפחתיים מיוחדים. הבישול של הפקיילה הוא ארוך מאוד (כ 3-4 שעות) הבישול הארוך גורם לתרד להשחיר. לכן יש מי שמכיר את הפקיילה בשם "התבשיל השחור". פקיילה מוגשת במרכז השולחן כשליציה יש צלוחית עריסה פיקנטית. יש כאלה הנוהגים לאכול פקיילה עם חלה טרייה, ויש כאלה שואהבים את התבשיל על אורז לבן.

מרכיבים:

- 6-5 צ"י תרד קצוצים דק
- 1/2 צברו פטריות/צ'יפ קצוצים דק
- חצי חבילת של נענע קצוץ דק
- קילו בשר בקר : כתף או צאוו
- נעול שמן חמק/קוביות
- שריונית/כנף להשרפה/איל קודם
- בונים (בצת/בשול, של לשפוק את
- השריונית/אתמך בסיו, אלא בונים)
- 5 ליני לים בתלות
- 1 בצל חמק/קוביות
- 5 כפות שמן
- תבלינים : קפ מלח, כפית סופל
- שמור, כפית אגוז מוסקל, קפ
- קינמון.
- מים

אופן הפכר

ראשית יש לטמן במזל שמן את צ"י התרד הקצוצים דק, פטריות/צ'יפ ונענע. מטמנים אותו עד לזבץ התרד מתחיל אפלויר מזל. מוסיפים את הבצל פלום הבשר והתבלינים. לופכים מזל את יתר המרכיבים (כולל השריונית) זמן 5 כפות פלום. בסיום, לופכים מים אתמך בסיו כק ליבסו את כל המרכיבים

נותרים להתבשל/להתבשל על אש בינונית בלמפרבקים מד"י פזם כ 3 עד 4 שעות. יש לוודא כי התרד נשלה מבושל עד לזבץ פלומי.

הליכות ומנהגים

(כל הפרקים העוסקים בנושא הנ"ל לאורך כל הגליונות לקוחים מספרו של הרב י.קאפח "הליכות תימן")

בתי הכנסת הנודעים בצנעא

(מתוך: הנהגת הקהילה היהודית בתימן, י. נחשון עמ': 321-347)

בית כנסת בית יצחאק

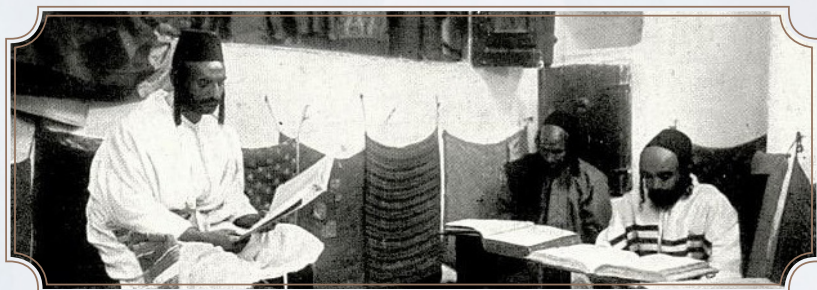
(פרסום ראשון מתוך כתב יד הנמצא ברשותי) בית כנסת זה הוקם בשנת 1888, על פי מה שכתב הרב עמרם קורח בספרו "סערת תימן" (עמ' מג). לא הוא ולא י. נחשון בספרו הנ"ל מספקים לנו פרטים אודות בית הכנסת. מאחר וברשותי תעודה מקורית משנת 1894 המתעדת לפרטים את סיום בניית בית הכנסת ואת חלוקת הבעלויות והתפקידים בין בני משפחת יצחאק המורחבת, מצאתי לנכון לפרסם זאת בכתב זה לראשונה.

להלן תיאור מתומצת של הכתוב בתעודה. חלקו אסכם בלשוני וחלקו אצטט. בניית בית הכנסת החלה ככל הנראה בשנת 1888 ונסתיימה סופית לאחר כשש שנים בשנת 1894. מיקום הבניין מתואר במדויק בשכונת "ראס אלג'ורקה" (ראש העמק) דרומית לבית יוסף בן מוסה עמרמן. הבעלות על בית הכנסת מתחלקת בין חמש משפחות

מבית יצחאק ובסה"כ מפורטים שמותיהם של עשרה יורשים. למעשה לכל משפחה 20 אחוז (חמישית) מזכויות בית הכנסת, המתורגמים גם לתפקידים וכיבודים למיניהם.

בפתיחה מתואר כיצד האבות המייסדים הזילו זהב מהונם לצורך הבניה, כיצד משפחות רבות תרמו כסף רב ("הפסידו") לעניין, ואחרים שהשקיעו מכוח עבודתם לבניה. אחד מהבעלים שיוזכרו להלן, יוסף בן סאלם יצחק, הוביל את פרויקט הבניה מתחילתו, ועל סמך עדותו חובר מסמך זה בבית הדין של צנעא.

ההוצאות לבניית בית הכנסת כללו על פי המתואר בתעודה זו: חומרי בניה למיניהם כגון אבנים, עצים, קרשים וטיח, חלונות מסוגים שונים, דלתות, מדפים, שטיחים, שרשרות התלויות לאחזקת מנורות ההדלקה, נורות שמן לתאורה, ספרי לימוד, ספרי תורה, ריהוט לסוגיו ועוד כיוצא בזה.

הייתה בידי מוסה יצחק ועל מנת להיכנס לשותפות זו עליו לשלם סך מסוים שיתחלק בשווה בין הארבעה האחרים, ואכן כך נעשה. וכך נכתב: "ותעשה בית הכנסת על מגרשה ועציה מארעית תהומה עד רום רקיעא מתחלקת לחמישית בין המזכרים. וכמו כן כל מה שנרכש בביהכנ"ס כנזכר לעיל מתחלק לחמישית ביניהם".

בחלק הבא של התעודה מפורטות הזכויות הניתנות לכל אחד מהשותפים על פי נוהל קבוע לדורות. הזכויות כוללות את העניינים הבאים: פתיחת ההיכל, הוצאת ספר תורה שני, גלילת ס"ת, הוצאת ספרי קודש וחלוקתם וכיוצ"ב. כל זה יקבע על פי הגורל. לכל משפחה תהיה הזכות למימוש כל הנ"ל למשך חודש שלם. זכות יתרה הוקנתה ליוסף בן סאלם והיא הזאת התיבה, בגין תרומתו הרבה למען הבניה.

היות ומדובר היה בפרויקט גדול ומורכב שאליו נרתמו כל בני משפחת בית יצחק לענפיהם, הוחלט לחלק את הבעלות בין חמשה ראשי בתי אב כשלכל אחד מהם זכות של חמישית, על פי הפירוט הבא:

- מוסה בן יחיא אבן צאלח יצחק הלוי (כנראה אביו של הרה"ג יחיא יצחק הלוי).
- האחים יחיא, יוסף וסעיד בני סאלם בן אברהם יצחק הלוי (השני היה האחראי על הבניה).

- האחים סעיד ויהודה בני יוסף בן יצחק הלוי.

- האחים יעיש ויחיא בני דוד בן שוכר יצחק הלוי.

- האחים אברהם ומוסה בני סאלם בן שוכר יצחק הלוי.

בפגישה שנערכה בבית הדין בה חובר מסמך זה, הוסכם על דעת כל הנוגעים בדבר כי החלוקה אכן צודקת ומקובלת עליהם. יחד עם זאת הם מצאו לציין כי הבעלות על הקרקע מלכתחילה לא

היסטוריית יהודי תימן

מאת: דוד חוברי

כל פרקי ההיסטוריה במדור זה נלקחים מכתביהם של חוקרי תימן בדורות האחרונים

העלייה מצפון תימן בין השנים 1906-1914

מתוך: בת ציון עראקי קלורמן, יהודי תימן, כרך ג' עמ' 232-210

העירוניים, חיו תחת חסותם של השיח"ים המקומיים, ולפיכך סבלו הרבה פחות מיחס מפליא ומחפיר, וחיו ביחסי אמון וידידות עם שכניהם המוסלמים. בישובים הכפריים הגדולים כמו צעדה וחיידאן חיו היהודים ברווחה כלכלית, והיו בעלי קרקעות חקלאיות, בעיקר של מטעי קפה ופירות. מבחינה גיאוגרפית הם היו מרוחקים ממוקד המאבקים המדיניים והצבאיים על השליטה במדינה, שהיו מנת חלקם של צנעא וסביבותיה. הם אף נהנו מזכות היתר לשאת נשק חם ולחגור פגיון כמנהג אנשי הארץ הערביים. לאחר שהגיעו לארץ בשנת 1913 לרחובות, היטיבו לתאר את המעמד שהיה מנת חלקם במשך שנים בתימן, וכך סיפרו: "באנו מערי צעדה וחיידאן אשאם ולא היה עלינו לא עול מלכות ולא עול גלות". משפט זה משקף היטב את חופש הפולחן הדתי שניתן להם ואת אי יישומם של

עליית יהודי צפון תימן מקבילה בזמנה לתקופת העלייה השנייה לא"י שהחלה ממזרח אירופה בתחילת 1904 ונמשכה כעשר שנים ברציפות עד פרוץ מלחמת העולם הראשונה בשנת 1914. עליה זו גם הקבילה בחלקה לעליה מדרום תימן שהייתה קשורה בפעילותו של שליח הסוכנות היהודית מר שמואל יבנאלי. למעשה כל כולה של פעילותו, עליה אכתוב בהמשך, נבעה מהרושם שהותירו העולים מצפון תימן על ראשי ההתיישבות הציונית בארץ.

יהודי צפון תימן שהגיעו ממחוז צעדה ומאזור חידאן שהם אזורים כפריים הביאו את ניסיונם החקלאי רב השנים לא"י, והתיישבו במרחב הכפרי שתחילתו במושבות החקלאיות הראשונות בארץ: פתח תקוה, ראשון לציון ורחובות.

יהודי צפון תימן, בשונה מאחיהם בישובים

כבר ב-1900, אך הוא לא צלח כתוצאה מאירועים מדיניים ומאבקים בין שבטיים, ורק מתי מעט הצליחו לעלות. רק לקראת סוף שנת 1906 כאשר הייתה רגיעה, התארגנה קבוצה ראשונה. היו אלה שלוש משפחות שכללו 16 נפשות. הם נסעו בנתיב יבשתי דרך חצי האי ערב (סעודיה). המסע נמשך מספר שנים שכן הם התעכבו בדרכם ועצרו בכמה נקודות ישוב לצרכי פרנסה שם עבדו כצורפים, ובדרך זו הצליחו לחסוך כסף להמשך מימון מסעם. הם הגיעו לארץ בשנת 1911 והתיישבו בפתח-תקווה. קבוצה שנייה גדולה יותר, שמנתה שלוש עשרה משפחות, יצאה במקביל בשלהי אותה שנה 1906. היא שילבה את נתיב העלייה בדרך היבשה והים, והגיעה לא"י לאחר חודשים ספורים ב-1907. קבוצה זו התכתבה עם בני משפחותיהם ממחוז חיידאן והשפיעה עליהם לעלות. בשנת 1908 בא גל עליה גדול שמנה 110 נפשות. אלו הפליגו באוניות מפרש גדולות דרך ים סוף והגיעו לבסוף לנמל יפו בדצמבר 1908. קבוצה זו התיישבה ברחובות. למעשה קבוצה זו סללה את הדרך לקבוצה הגדולה ביותר שיצאה מצפון תימן ביולי 1909, שכללה כבר 220 נפש. קבוצה זו יצאה מהעיר אל הג'ר שבמחוז

חוקי ההפליה והגזע שהיו מנת חלקם של אחיהם בערים המרכזיות. עלייתם של יהודי צפון תימן לארץ לא נבעה מרדיפות ומפגעי טבע או ממלחמות וכדומה, אלא משמועות שהגיעו אליהם מצד קרובי משפחה שחלקם הקדימו ועלו מסוף המאה הי"ט ומידיעות שהגיעו מיהודי צנעא אודות העלייה בעשרים השנים שקדמו לתקופה זו. יהודי צפון תימן הבינו היטב שבגל העלייה הקודם התיישבו היהודים בירושלים וביפו, אך הגיעו אליהם גם ידיעות ממקורבים אודות האפשרויות שהסתדרות הציונית מציעה בהתיישבות הכפרית חקלאית במקומות שונים בארץ. כמו כן אין להוציא מכלל האפשרויות את המניעים הדתיים-משיחיים שפיעמו בלבותם מאז ומתמיד. עתה לאור הנסיבות המצטברות קיבל מניע מרכזי זה ביטוי מעשי שדחף אותם יותר לממש את העלייה הלכה למעשה. ידיעות על כל המניעים הנ"ל הותיר בידנו אחד מראשוני עליה זו, אברהם טביב, בספר שכתב והעלה בו את זיכרונותיו. לפיכך הגיעו היהודים למסקנה כי העלייה לארץ איננה בגדר חלום בלבד, וכי אפשר לחיות ולהתפרנס בארץ בכבוד. ניסיון ראשון לעלייה מצפון תימן נעשה

בראשו של משרד זה עמד ד"ר ארתור רופין. הנחת היסוד של מוסד זה הייתה שהדרך לממש את ההתיישבות אינה רק באמצעות רכישת (גאולת) קרקעות אלא באמצעות כיבוש העבודה החקלאית בידי פועלים יהודים. רעיון "כיבוש העבודה" מידי הערבים היה נחלתם של העולים האידיאליסטים ממזרח אירופה שהיו ברובם רווקים צעירים ושדבקו ברעיונות לאומיים ובערכי מפלגות הפועלים. הם היו חדורי התלהבות ונדדו ממושבה אחת לאחרת בחפשם אחר עבודה. התברר שהתלהבות לחוד ותוצאות מעשיות לחוד. לרובם לא היו מיומנויות נרכשות מתחום החקלאות ולפיכך הם לא הצליחו לממש את המטרה המוצהרת של כיבוש העבודה. לכן התגבשה בקרב ההנהגה ההבנה שיש צורך למצוא "פועלים טבעיים" דהיינו כאלה שרגילים בעבודה קשה, מסתפקים במועט, המסוגלים לחיות בתנאים קשים ביותר והמסוגלים להתחרות בפועל הערבי הן בתפוקה והן בשכר.

לתוך מציאות היסטורית זו נכנסו יהודי צפון תימן, שעלו ארצה בדיוק בתקופה זו. ההנהגה הציונית נוכחה לדעת שאין מתאימים למשימה הנ"ל יותר מהתימנים, ועל רקע זה הוכנה שליחותו של שמואל יבנאלי לתימן. על כך בהמשך.

חיידאן, ומסעה של קבוצה הונצח בלא פחות מארבעה חיבורים שהותירו לנו ארבעה מהמשתתפים במסע זה: טביב בן אברהם (הזקן),

אברהם טביב, פנחס קפרא ואהרון עפג'ין. מסלול נסיעתם החל רגלית ממחוז חיידאן עד לעיר הנמל הקרובה ביותר אליהם לחוף ים סוף - 'מיד'. בתחילה חשבו שמשם ייקחו ספינה מזדמנת ויפליגו איתה צפונה לסואס והלאה ליפו, אך התברר כי יהיה עליהם להמתין כשישה חודשים עד שתגיע ספינה אירופאית גדולה. לפיכך הם הפליגו דרומה דרך נמל חודידה בספינות מפרש לעיר הנמל הגדולה עדן, שם עלו על ספינת קיטור גרמנית שהובילה אותם ליפו. עליה זו התפצלה לשלוש מושבות: רחובות, פתח תקוה וראשון לציון.

במהלך חמש השנים הבאות עד לפרוץ מלחמת העולם הראשונה בשנת 1914 המשיכו יחידים וקבוצות קטנות לעלות מצפון תימן.

בשנים אלו פעלו כבר בארץ מפלגות הפועלים שאגדו תחתן את הפועלים שעבדו במושבות. במקביל פעל בארץ החל משנת 1908 המשרד הארצישראלי שהיה הזרוע הביצועית של ההסתדרות הציונית בא"י והיה אחראי על פעולות ההתיישבות.

דמויות מופת בעדות ישראל

מאת: דוד חוברי

חכמים בני המאה ה-19-20 חבשוש חיים

נולד בשליש הראשון של המאה ה-י"ט ונפטר בשנת 1899. אומן נחושת ומשכיל. חבר לרב יחיא קאפח ופעל עמו לשיפור דרכי החינוך בתימן ולפתיחתן של הקשרים והמערכות החברתיות להשפעות מחוץ לתימן. בשנת 1870 נתלווה אל החוקר והמזרחן יוסף הלוי, שימש כמלווה ומורה דרך והעתיק למענו עשרות כתובות שבאיות עתיקות החרוטות על גבי לוחות נחושת. ספרו 'חזיון תימן', המסכם את המסע המרתק, תורגם ע"י פרופ' גויטיין בשנת 1936 בשם 'מסעות חבשוש'. הוא הכין את לוח הנחושת בכניסה לשער תימן בצנעא המנציח את בונה החומה.

יחד שבטי ישראל

סיפורים אותנטיים

דוד סעדיה נולד בצנעא שבתימן. כבר בילדותו הרגיש בעויינות הגוברת של השכנים הערבים. כשהיהודים נאלצו לחיות במלאח מסוגר, והמוסלמים תקפו אותם ברחובות, הוא הבין שאין להם עתיד במקום.

בשנת 1949, כשהתפשטה הבשורה על מבצע "כנפי נשרים", משפחת סעדיה החליטה לעזוב. הם נטשו את הבית, הכלים והרכוש, ויצאו ברגל למסע של שבועות אל עדן. שם המתינו עשרות אלפי יהודים למטוסים שיעבירו אותם לארץ הקודש.

הטיסה הראשונה בחיים של דוד הייתה מרגשת ומפחידה. כשהמטוס נחת בלוד, כל הנוסעים פרצו בשירה ובבכי. דוד ירד מהמטוס, נשק את אדמת הארץ, וידע שהגיע הביתה. למרות הקשיים הרבים בהתאקלמות, הוא מעולם לא התחרט על המסע. "עברנו דרך חושך", אמר לילדיו שנים מאוחר יותר, "כדי להגיע לאור של הבית האמיתי שלנו".

פינת ההלכה

מנהגי עדות ישראל לחודש אב

לזב, פרשבורג, בוכרה, חב"ד, ירושלים, וורמייזא, מרוקו, קומרנא, תימן, וטוניס. מנהגים עתיקים ומעניינים מקהילות ישראל לחודש אב, אלו מנהגים נותרו ואלו אבדו עם השנים?

ו. בכל אחד מן הימים שבין ראש חודש אב לתשעה בו נוהגים לקרא בבוכארה קינות שונות בבית הכנסת. היו קוראים את הסיפור על מרים בת נחום ושבעת בניו [חנה ושבעת בניה], בניגון עצוב, תוך כדי בכי ואנחה [יהדות בוכארה, עמ' 594].

א. בימי בין המצרים ובתשעת הימים נהגו בחב"ד להגביר הלימוד בענייני בית הבחירה, בספר יחזקאל, במסכת תמיד, במסכת מידות, ובהלכות בית הבחירה להרמב"ם [שמירת המועדים עמ' 266].

ז. בשבת חזון נהגו בקהילת וורמייזא להתעטף בטלית של חול. גם הנשים חבשו כובע פשוט ולא מכובד [שטורץ], להוציא חתן וכלה ואבותיהם שהם לובשים בגדי שבת רגילים [מנהגים דק"ק וורמייזא, הרב שמש, עמ' קיט].

ב. בבוכארה נהגו שיש שנמנעים מלאכול בשר בכל שלושת השבועות. מראש חודש אב היו השוחטים מצניעים את סכיני השחיטה שלהם [יהדות בוכארה גדוליה ומנהגיה עמ' 593].

ח. נהגו במרוקו להטביל את פרוסת 'המוציא' שבסעודה המפסקת באפר, וכך גם את הביצה [נתיבות המערב עמ' 115].

ג. בלוב נהגו לאכול בתשעת הימים בשר מלוח ויבש המכונה 'קדיד', ונקניקיות המכונות 'מרגז'. גם בשבת חזון יש שנהגו לאכול רק בשר מלוח [נחלת אבות עמ' קא].

ט. בלוב נהגו לאכול בסעודה מפסקת עדשים, או ביצה קשה, או 'כוסכוס' עם ירקות [נחלת אבות, עמ' קג].

ד. בפרשבורג נהג החתם סופר לכנס את הקהל ביום ז' באב, היום בו נכנסו הנכרים להיכל וקלקלו בו, והיה קורא לבכי ולמספד בכי והתעוררות על גלות השכינה והיה מונה מנין השנים מחורבן בית שני. כמו כן היה מקונן על הגדולים שהסתלקו באותה שנה [מנהגי רבותינו והליכותיהם, עמ' קלה].

י. בחסידות קומרנא הקפידו ללכת בפוזמקאות ולא בנעלי גומי בתשעה באב וביום הכיפורים [מנהגי קומרנא עמ' פג].

ה. עוד נהגו בחב"ד לערוך סיומי מסכת בכל יום מתשעת הימים ובכלל זה בתשעה באב. וכתבו פוסקי ההלכה מבית חב"ד כי ראוי להמשיך

יא. נהגו בלוב לעטוף את ספר התורה בתשעה באב בבד שחור. כשהיו מוציאים את ספר התורה לא היו מניחים אותו על התיבה אלא על אחד השולחנות [נחלת אבות עמ' קג].

[מנהגי רבותינו והליכותיהם, עמ' קלה].

כ. במוצאי הצום היו אומרים בקהילת לוב האחד לרעהו: עקאבל דייר בירושלים הבנויה" [נחלת אבות עמ' קט].

כא. בקהילת וורמייזא נהוג היה שהיה השמש דופק על חלונות הבתים וקורא למתפללים לבית הכנסת. אכן בתשעה באב לא היו קוראים לאנשים וכל אחד היה מגיע מעצמו [מנהגים דק"ק וורמייזא, הרב שמש, עמ' קכד].

כב. נהוג היה החתם סופר לקרא את חודש אב מיום עשירים שבו והלאה בשם "מנחם" [מנהגי רבותינו והליכותיהם, עמ' קלט].

כג. ביום טו באב, נהגו האדמו"רים מקומרנא לערוך שולחן, ולכבוד ההילולא של הרה"ק אשר מסטולין היו מזמרים את הפזמון "כל בראי מעלה ומטה", וכן היו מזמרים "הזכירו לפניו, השמיעו לפניו, תורה ומעשים טובים של שוכני עפר" [מנהגי קומרנא].

כד. ביום חמישה עשר באב, היה יום חופש של המלמדים והתלמידים בקהילת וורמייזא [מנהגים דק"ק וורמייזא, הרב שמש, עמ' קלא].

כה. במרוקו היו הנשים מתאספות בפתחי הבתים ומקוננות קינות שונות שנתקנו בשפה הערבית על עשרה הרוגי מלכות, ועל חנה ושבעת בניה. [נתיבות המערב עמ' 115]

כו. נהגו במרוקו לא לעשן לפני חצות היום של תשעה באב [נתיבות המערב עמ' 117].

כז. בקהילת וורמייזא היו התינוקות בטיילין במשך היום, ולא היו מטיילים [מנהגים דק"ק וורמייזא, הרב שמש, עמ' קכד].

יב. כמו בקהילת לוב נהגו בקהילת וורמייזא לכסות את ספר התורה במפה שחורה, אך שם היו עושים זאת גם לפרוכת ולכיסאות [מנהגים דק"ק וורמייזא, הרב שמש, עמ' קטז].

יג. בבוכארה היו נוהגים שבלייל תשעה באב צועדים לבית הכנסת יחפים ממש. את פרקי איכה היו מחלקים בין המתפללים ולכל פרק היה לחן משלו. [יהדות בוכרה עמ' 595]

יד. בחסידות קומרנא לא נהגו לומר מגילת איכה כנהוג במקומות אחרים [מנהגי קומרנא, עמ' פד].

טו. בבוכארה נהוג היה שביום תשעה באב ישובים היו בצידי הרחוב, כאשר אפר מונח על הראש, וקוראים את הקינות בקבוצות בקול מונוטני עצוב. [יהדות בוכרה עמ' 594].

טז. נהגו בחב"ד שלאחר חצות היום של תשעה באב יכול ללמוד את הישעורים הקבועים בחת"ת, והלכות בית הבחירה. [שמירת המועדים עמ' 266]

יז. יש שנהגו בבוכארה לצבוע לאחר חצות היום את הבית ואף לנקותו כהכנה לקראת בואו של מלך המשיח, שכן עתיד תשעה באב להפוך ליום טוב. כך נהגו גם הנשים בקהילת לוב [יהדות בוכארה עמ' 595, נחלת אבות עמ' קה].

יח. בשחרית של תשעה באב נהגו בלוב לא להניח תפילין וגם לא ללבוש ציצית. עוד נהגו בקהילת לוב לעלות לקברי ההורים [נחלת אבות, עמ' קה].

יט. בשבת חזון נהג היה החתם סופר ללבוש בגדים אחרים ממה שהיה נהוג בכל שבת

הפינה לצעירים

תפוזרת בית המקדש

א	מ	ו	ר	י	ה	ע	מ
ר	צ	מ	נ	ה	ב	י	נ
י	ה	י	ב	ו	ס	ר	ה
א	ב	י	ו	מ	נ	ה	כ
ל	מ	נ	ה	נ	ע	ק	ב
ע	י	ר	ה	ק	ו	ד	ש
ח	פ	צ	י	ב	ה	ג	כ
ע	י	ר	ה	צ	ד	ק	י

אריאל / מוריה / ציון / עיר הקודש
עיר ה' / עיר הצדק / חפצי-בה / יבוס

להרחבה

לצפייה בסרטון הסבר
ליצירה של בית המקדש
סרקו את הקוד

תשעה באב

למה אנחנו צמים בתשעה באב?
השבועות צום למה אנחנו צמים? תנ"ך
מסבירים שהצום הוא כמו "כוכית מגדלת"
אלה שלנו. הוא צור-אנו לעצור, לחשוב על
המעשים שלנו ולהשתפר - זה תנ"ך "לאחר
בתשובה".

למה חרב בית המקדש? בגלל חטאות כמו שנאת
חין. לכן, בכל צום שאנחנו מוותרים לאחר,
צוברים או מתנהלים יפה - אנחנו בוצים
בזנים צודק בבית המקדש!
אז מה צושים היום?

הרמב"ם מכיר לנו שהמטרה האמיתית היא
להפוך את הימים האלו לימים של תיקון.
כלאנחנו מנסים להיות יותר סבאניים, להקשיב
לאחרים ולהסיר אהבת חין, אנחנו מקרבים
את האלוה וצושים את הוולם שלנו ליתר.
אלה יתר.

הסוד הגדול: הצומות האלו לא יהיו כאן
תמיד! כשיבוא משיח, הימים האלו יהפכו מיום
צום ליום חג ושמחה גדולים.

הפינה הזו היא בשבילכם, ואני
רוצים שתכתבו לנו על מה מעניין
אתכם שנכתוב כאן בעלוני
הבאים. אתם יותר ממזמנים
לכתוב לנו למייל:
edotlyeladim@gmail.com